

SOTSIS TOIMUS TEADUSLIK-PRAKTILINE KONVERENTS VENEMAA ARENGUTEST JA PERSPEKTIIVIDEST

Allakirjutanu viibis Kubani Riikliku Ülikooli rektoraadi kutsel Venemaal Sotšis ajavahemikul 28. jaanuar kuni 01. veebruar 2015, kus toimus rahvusvaheline, suuresti majanduspoliitilise suunitlusega teaduslik-praktiline konverents üldteemal „Venemaa majanduslik areng: süsteemsed piirangud ja globaalsed riskid“. Valdavalt oli tegemist Venemaa majandusteadlaste ja osalt ka praktikute kokkusaamisega. Konverentsi eestvedajaks oli Kubani Riikliku Ülikooli majandusteaduskond, kaaskorraldajateks Institutsionaalsete Uuringute Rahvusvaheline Assotsiatsioon, Kirjastuskoondis „Rahandus ja krediit“, Majandusteaduse Arendamise Lõuna-sektsioon, Venemaa Teaduste Akadeemia Ühiskonnateaduste Osakond ning M. V. Lomonossovi nimelise Moskva Riikliku Ülikooli Ühiskonnateaduste Krasnodari Esindus.

Konverents algas kaheksa esineja-diskutandiga (seitse Venemaalt ja üks Eestist) esindatud neljatunnise paneeldiskussiooniga, kus osalesid Venemaa professorid **J. A. Arhipov** (Lõuna Föderaalne Ülikool, Kõrgema Ärikooli direktor), **I. D. Afanasjenko** (Sankt-Peterburi Riiklik Ülikool, majanduse üldteooria kateeder), **A. V. Buzgalin** (Moskva Riiklik Ülikool, poliitökonoomia kateeder), **O. G. Golitšenko** (Venemaa Teaduste Akadeemia Majandusmatemaatika Keskinstituut, peateadur), **N. G. Kuznetsov** (Rostovi Riiklik Majandusülikool, esimene prorektor), **O. J. Mamedov** (Lõuna Föderaalne Ülikool, poliitökonoomia ja majanduspoliitika kateedri juhataja), **M. L. Hazin** (Ekspert-konsultatsioonikompainii „Neokon“ president ja Vene Föderatsiooni endine riiklik tegevnounik) ning Eestist **M. Raudjärv** (Tartu Ülikool, Pärnu kolledž ja Narva kolledž).

Diskussioon toimus vene keeles ning seda juhatasid professorid **I. V. Ševtsenko** (Kubani Riiklik Ülikool, majandusteaduskonna dekaan) ja **V. T. Rjazanov** (Sankt-Peterburi Riiklik Ülikool, majandusteooria kateedri juhataja). Arutelud, küsimused ja vastused olid huvitavad ning mitmekesised. Keskenduti eeskätt sellele, milline on kujunenud olukord ja kuivõrd reaalne on Venemaa majanduse areng ja kasv lähiaastatel. Matti Raudjärv käsitles probleeme eeskätt Eesti ja Euroopa Liidu seisukohtadest lähtudes.

Lisaks paneeldiskussioonile toimusid veel neli mitmetunnist ümarlauda ning ettekanded. Allakirjutanu ettekande teemaks oli „Eesti kui Euroopa Liidu liikme ja Venemaa majandussuhted“. Samal teemal sai ka inglise keelne artikkel esitatud, mis peaks korraldajate sõnul käesoleval aastal Kubani Riikliku Ülikooli ajakirjas „Majandus: teooria ja praktika“ (publikatsioon asub 2418 ajakirja seas reitingus 39. kohal) ilmuma.

Konverentsil jäid paljudest aruteludest kõlama hulk kompleksseid ja mitmekülseid mõtteavaldusi, millest võiks kokkuvõtlikult **kuus olulisemat** järgmiselt välja tuua:

- Maailm on täna teistsugune ja õel! Sageli seostati seda ühe osa (aga kaugeltki mitte kõigi) konverentsil osalenud inimeste poolt kui USA ja NATO, vähesel määral ka Euroopa Liidu mahitamist ning propagandat;

- Venemaa majandus on kui „aukudega ämber“, kuhu kogu aeg vett juurde valatakse – aga paljude üllatuseks veetase ei tõuse ja ämber täis ei saa;
- Venemaal pannakse lootused sõjalis-tööstusliku kompleksi arendamisele (kõrgtehnoloogia). Ainult selle valdkonnaga tegelemine pole hea, sest on vaja ka teisi majandusharusid arendada. Aga hea, et sõjatööstuselegi tähelepanu pööratakse – ehk liigub sealt kõrgtehnoloogia vallas midagi siis ka teistesse valdkondadesse!
- Venemaa rahvamajanduses süvenevad kriisiilmingud – maalt lahkub üha rohkem hea haridusega, kvalifitseeritud ja võõrkeeli oskavaid inimesi, väheneb ettevõtete kapitaliseeritus, rubla kaotab oma väärtust, valuutavarud vähenevad, hinnad kasvavad ja väheneb elanike reaalsissetulek; külmutatakse või vähendatakse eraldi sotsiaalsfäärile, haridusele ja teadusele;
- Venemaa kriisivastane programm – kuna see oli värskest vastu võetud, siis suhtuti sellesse ettevaatlikult ja mitte optimistlikult (MR: sellega seoses oleks vaja toorainet rohkem töödelda ja uut väärtust luua, mitte niivõrd toorainet eksportida. See on aga nii endisele Nõukogude Liidule kui ka praegusele Venemaale iseloomulik olnud!). Siin jäi kõlama jälle Ameerika propaganda roll, aga iroonilis-kriitiliselt ka Vene propaganda noot (näiteks, tooraine osa endise NSVL ja tänase Venemaa ekspordis!)?
- Venemaal oleks vaja hulgaliselt väljavahetusi riigi administratsioonis ja valitsuses teha (ettepanekud olid vägagi konkreetsed!), muidu Venemaa majanduses ja ühiskonnas positiivseid arenguid ei toimu.

Sotši konverents oli kokkuvõttes sisukas ja tõine ning kulges suhteliselt kriitilises-konstruktiivses vaimus, mis võimaldas küllaltki hea ülevaate Venemaa hetkemajandusest ja loodetavatest perspektiividest saada.¹ Hulgaliselt toimus ka huvitavaid kohtumisi ja vestlusi nii varasemate kui uute Venemaa ülikoolide kolleegidega. Konverentsil oli ligi 200 osalejat (osa neist olid vaid oma ettekande teesid korraldajatele saatnud), nende seas hulgaliselt doktorante Venemaalt. Konverentsi korraldus ja vastuvõtt oli ladus ning suurepärase.

Kuluaarides (näiteks, esimeses õhtulauas jm) oli huvitavaid ja intrigeerivaid mõtteavaldusi ka Venemaa-Ukraina ja Lääne-riikide suhetes, samuti Balti riikide 1991. aasta taasiseseisvumise osas. Siin oli sageli tegemist täiesti erinevate arusaamadega allakirjutanu (ja meil valdavate seisukohtade) ning osade vastasvestlejate arusaamade vahel. Näiteks olid allakirjutanule küsimused-arvamused järgmistest valdkondadest: mida Eesti ja teised Balti riigid saavutasid, et eraldusid ja Nõukogude Liit lagunes?; mida positiivset on Eestile andnud kuulumine Euroopa Liidu ja NATO koosseisu?; Eestisse toodi 1940. aastal ida poolt kultuur ning miks seda enam pole?; kui Nõukogude armee oli okupant, siis kes oli Saksa armee? jpm.

¹ Paljud konverentsil esitatud mõtted langesid kokku ajakirjanik Artemi Troitski avaldatud seisukohtadega (vt. Troitski, A. Loengukonspekt: olukorrast Venemaal ja selle ümber. Arvamus ja kultuur, Postimees, nr. 334, 28. veebruar 2015, lk. 4), mille alusel ta esines loenguga pühapäeval, 15. veebruaril 2015 maineka Londoni Majanduskooli korraldatud konverentsil Russian Business Week. Tema kokkuvõtlik sõnum nii kuulajatele kui lugejatele oli järgmine: „*Kui me ei taha aga peiede kestmist, peab režiim vahetuma.*“ Sotši konverentsil osalejad olid siin aga veelgi konkreetsamad.

Ukraina-Venemaa suhete osas olid vastasväärtelajatel samuti „kindlad teadmised“, näiteks: „Krimmi paluti meil (Venemaal) tulla. Me läksime, sest seal meid armastatakse ja nüüd on Krimmis parem kui enne. Pealegi on see Venemaa õigus oma endisele territooriumile. Kõiges, mis Ukrainas toimunud, on Ukraina võimude süü – nad tapavad omi inimesi ning USA ja Euroopa Liit mahitavad neid!? Juba ammu on Ukrainas sees USA sõjaline rasketehnika ja sõdurid (NB! Seda öeldi 28. jaanuaril 2015!). Ukrainas pole Vene sõdureid ega sõjatehnikat.“ Kaasvestlejalatel pidavat kõige eelneva kohta „täpsed andmed ja usaldusväärsed allikad“ olema. Eks need allikad ole vist sarnased ka Venemaa telekanalitele. Näiteks, konverentsi ajal õhtuti, vaadates Venemaa telekanalit Rossia-24, tuli ainult imestada seal edastatava agressiivse, liialdatud ja moonutatud informatsiooni üle.² Ja paljud vene inimesed, sh haritud, võtavad kõike esitatut absoluutse tõena. Maailmas on aga ka teisi arusaamisi ning näiteks Ukraina sündmusi jälgitakse laialdaselt. Nii on kuulus ja mõjukas Keenia ajakirjanik ning saatejuht Uduak Amimo nendele tegevustele omapärase hinnangu andnud.³

Ka teatas ühes intervjuus (telekanalis Rossia-24) Venemaa esikommunist ja Riigiduuma liige Gennadi Zjuganov (ajades Euroopa Liitu, USA-d ja NATO-t süüdistavat, kohati segast ja ebaintelligentset juttu, kasutades seejuures ka äärmiselt inetut ja osaliselt ka roppu sõnavara USA ja Lääne-riikide suhtes), et Venemaal on aatompomm ja parima kvaliteediga raketid maailmas ning need võetakse vajadusel kasutusele.⁴

Kogu informatsiooni, eriti vestlustes väljaspool konverentsistungeid saadud, ja suhtumisi aluseks võttes, võib kokkuvõtlikult kurvastusega nentida, et osa vene inimesi elab justkui endise Nõukogude Liidu propaganda tingimustes, teadmata ja vist isegi soovimata teada – kuidas mujal maailmas elatakse, millest ja kuidas mõteldakse ja isegi seda – milline on ajalugu tegelikult olnud ja millised sündmused väljaspool Venemaad toimuvad. Kahju, aga need on nende võimalused ja valikud!

² Venemaa ametliku informatsiooni töepärasust iseloomustavad paljud faktid, üks neist näiteks on toodud ajalehe „Postimees“ Moskva kolumnisti Jüri Vendik’u artiklis “Olgu, ma valetasin. Aga mis siis?” ja on järgmine (paljude teiste seas): „Äsja Vene riigi televisioonis esilinastunud filmis „Krimm. Tagasitulek koju“ rääkis president Vladimir Putin avalikult, et „rohelist mehikesed“ Krimmis olid tegelikult sõjaluure ja merejalaväe eriuksused. Seega tunnistas üles – seda küll otseselt välja ütlemata –, et on valetanud näkku nii maailmale kui ka oma rahvale.“ (väljavõte on avaldatud eelnimetatud artiklis ajalehes „Postimees“: Arvamus ja kultuur. 21. märts 2015. nr. 337, lk. 6-7).

³ Ajalehe „Postimees“ ajakirjanik Kadri Veermäe’ le antud intervjuus on ta end järgmiselt väljendanud: „Me oleme küll sealseid sündmusi jälginud. Meie meelest on Putin segane. Kas ta siis pole sõge? ...“ (Veermäe, K. Seda me teame siin küll, et Putin on segane. Postimees. 30. märts 2015. nr.73 (7367), lk.10).

⁴ Kõige selle taustal küsib üha rohkem, eriti just vanemaid inimesi Eestis, kes on ise kogenud varasemat endise Nõukogude Liidu, sh Kremli poolset Moskvast juhitud vägivalda ja metsikusi Eestis ning mujal ja on hakanud mõtlema – äkki peab jälle edaspidi kohvrit pakkima ja neid küüditatakse ühel hetkel uuesti Ida-naabri jõhkardite ja inimväärtsi jalge alla tallavate tegelaste poolt Siberisse asumisele-vangilaagrisse või juhtub veel midagi hullemat? Tekib küsimus – kust võtavad õiguse ja mille alusel ähvardavad tänane Vene riigipea ja tema kaaskondlased teisi riike ja rahvaid nende endi poolt valitud demokraatlikus ja vabas arengus?

Mitmetele Venemaa ülikoolide raamatukogudele ja kolleegidele sai Sočis allakirjutatu poolt kingitud ka käesoleva Eestis ilmuva rahvusvahelise teadusajakirja „Estonian Discussions on Economic Policy/ Etnische Gespräche über Wirtschaftspolitik/ Eesti majanduspoliitilised väitlused“ 2014. aasta numbrid (ajakiri on seni esindatud viies rahvusvahelises andmebaasis, hetkel ETISe klassifikatsiooni järgi tasemel 1.2). Informatsiooni sai jagatud ka Eestis toimuvate iga-aastaste rahvusvaheliste majanduspoliitika teaduskonverentside kohta (käesoleval aastal ajavahemikus 2.-4. juuli Jänedas mõisakompleksis toimuv on juba XXIII konverents)⁵. 2014. aastal oli XXII analoogsel konverentsil Jänedal üldse esimeseks Venemaal osalejaks-esinejaks Kubani Riikliku Ülikooli kohaliku arengu organiseerimise ja plaanimise kateedri juhataja, professor majandusdoktor Tatiana Avdeeva.⁶

Kõigele lisaks oli võimalik osaliselt ka Soči-Adleri ja Punase Lageda⁷ olümpiaobjektide ja ehitiste-rajatistega tutvuda. Majutamine ja konverentsitöö toimus Soči-2014 taliolümpiamängude ajaks valminud olümpiapargi suurepärasel ja hea teenindusega hotelli-, konverentsi- ja spaakompleksis „Bridge Resort“.

Nähtud olümpiaobjektidest nii Adleris kui Punasel Lagedal ja mägedes jäid üldiselt head muljed. Vestlustes ja ise ringi vaadates kerkis aga rida küsimusi – milline on ikkagi ehitiste ja rajatiste kvaliteet?; milline on kogu tehtud gigantse ettevõtmise ratsionaalsus?; kas selline mastaapne (näiteks, Adleris ehitati sooheelset maa-ala 2-3 meetri paksuse pinnasega täites elamud ca 40 000 elanikule⁸) elamuehitus oli

⁵ Esimesed kakskümmend kolmepäevast konverentsi toimusid põhiliselt Värskas. Neist esimene oli aastal 1984 nn laevakonverents, kus ettekanded-diskussioonid toimusid kolmes sektsioonis laeval „Vanemuine“, millega sõideti marsruudil Tartu-Värskas-Pihkva-Värskas-Tartu.

⁶ Tema põgusaid muljeid ja arvamusi toimunud konverentsist Jänedal on võimalik lugeda käesoleva ajakirja möödunud aasta teise numbril (2/2014) kroonika osas, paberakandjal trükitud publikatsiooni lehekülgedel 70-77 (eesti, saksa, inglise ja vene keeles).

⁷ Punane Lageda (vene keeles *Krasnaja Poljana*), asundus Venemaal Krasnodari krais, Mzõmta jõe orus (ca 550 m üle merepinna), jääb Soči linna Adleri rajooni haldusalasse, Mustast merest 39 km kaugusel. Väidetavalt asus juba sajandeid tagasi Punase Lageda kohal abhaaside (abasiinide, täpsemalt medoveide), auul. Aastal 2010 elas seal 4599 inimest. Adleri lennuajamaga ühendavad teda täna kaasaegne maantee ja raudtee. Kolm-neli kilomeetrit mööda Mzõmta jõe orgu ülesvoolu asub Eesti Aiake (vene keeles *Esto-Sadok*), mille rajasid 1886. aastal eestlased. 1912. parandas Punasel Lagedal tervist A. H. Tammsaare, aastast 1988 on sealses muuseumis kirjaniku mälestusväljapanek. Paarkümmend kilomeetrit põhja poole asub 3238 m kõrgune Tšuguši mägi, mis asub Adžee piiril; paarkümmend kilomeetrit lõunasse jääb Georgia (Abhaasia) piir, mis kulgeb mööda Phsou jõe. Soči taliolümpiamängudele (2014) eelnenud ehitustegevuse käigus, aastatel 2011-2012, asustati Punase Lageda ja Eesti Aiakesse senised elanikud sundkorras mujale (valdavalt Adlerisse uutesse mitmekorruselistesse kortermajadesse; kaotatud põllumajandus-, aia- ja muu maa eest tasuti ümberasujatele siiski päris arvestatavad summad). Asula kohale rajati mitmed rajatised ja ettevõtted, hotellid, mitmekorruselised korterelamud, toitlustus- ja muud teenindusettevõtted olümpiamängudest osavõtjatele, lisaks ehitati hooned-pinnad kohaliku tegevuse ja olme haldamiseks-hooldamiseks (allikad: Eesti Entsüklopeedia, 5. Tallinn: Valgus, 1990, lk. 113; allakirjutatu poolt uuritud teised allikad, sh kohapealne informatsioon).

⁸ Tunnustavalt tuleks siin turvalisust nimetada, sest kõigisse uutesse elamukvartalitesse Adleris oli sisseõit võimalik vaid kindlastest kohtadest-värvatest, kus valitses ööpäevane mehitatud ja elektrooniline valve ning autod pidid kontrolli-ülevalt läbima (sama toimus väljasõidul).

mõttekas (enamus kortereid on tühjad, st müümata ja erilist positiivset perspektiivi ilmselt pole)?; miks tänavate ehitamise ja kasutatud materjalide kvaliteedile piisavat tähelepanu ei osutatud (osaliselt juba lagunevad, vihmavetel pole alati piisavat ärajooksu)?, miks spordihalle ei projekteeritud-ehitatud perspektiivitundega ja nüüd ümber ehitatakse (peahallis tegeleti juba katuse mahakeevitamisega jms)?, kas rahastamine oli ratsionaalne ja eesmärgipärane (kohalike elanike arvates mitte)?; miks enamik spordirajatisi ei leia piisavat kasutamist?; kuidas leitakse asendus kohalike inimeste varasematele, nüüd kadunud töökohtadele ja tegevustele? ⁹; kas Sotši ikkagi oli õige koht taliolümpiamängude korraldamiseks? jpm. Kohalikud elanikud ilmselt kõigest tehtust vähemalt osaliselt võitsid (kui mitte muus, siis ehk moraalselt), kuid millise hinnaga? Ja kas kõik võitsid, kui palju oli kaotajaid!?

Mõnevõrra pikk ning tüütu oli Tallinnast Sotši ja tagasi lendamine, mis võttis mõlemal juhul läbi Moskva aega pea terve päeva. Moskvast, Šeremetjevo lennujaamas, toimus Tallinnast saabunud lennukilt ümberistumine¹⁰ Sotši (lennuväli Adleris) suunduvale lennukile ja tagasiteel vastupidi. Aga see ei olnud peamine. Vaid see, et huvitavaid kohtumisi, informatsiooni, muljeid ja põnevaid elamusi oli palju, seega – lendame ja kohtume veel!

Jaanuaris-märtsis, 2015

Venemaal – Sotšis-Adleris ja Punasel Lagedal ning Moskvast, Šeremetjevo lennujaamas Eestis – Tallinnas, Piritä-Kosel ning Pärnus ja Narvas

Lugupidamisega Matti Raudjärv

⁹ Näiteks on kohalikel taksojuhtidel sageli vähe tööd, sest neid on ilmselt liiga palju (osalat on nad ka need inimesed, kes on oma aiast-põllumaast ja tööst sellel loobuma pidanud ning elavad nüüd kortermajades). Nad püüavad kliente hotellide juurest ja mujalt leida, sealt kus liigub rohkem inimesi (lennujaam, bussijaam, turud jm) ning on kliente sihtkohale sõidutades neid vajadusel ka tundide viisi ootama ja tagasi sõidutama, et ikkagi mingil määral raha teenida ega soovi klientidest kergelt loobuda. Eelnevat koges allakirjutanu vestlustes kohalike inimestega ning koos teiste konverentsil osalejatega taksoteenust kasutades korduvalt.

¹⁰ Šeremetjevo lennujaama siseruumides olid üleval suured reklaamid: „Aastatel 2012 ja 2013 tunnustati Šeremetjevo lennujaam Euroopa parimaks lennujaamaks“. Reklaam lennujaamas püsib aga kindlalt paigas ning paljud usuvad, et see ongi tõepoolest nii (pole ju kõik reisijad midagi muud näinud ega oska seetõttu pakutavat ka millegagi võrrelda)!? Aga äkki on see kõik võib olla ka üks osa kohalikust teenindus-, transpordi-, logistika- ja turismipoliitikast!? Samas isiklikud ja vahetud (M.R.) tähelepanekud – lennujaamas on tüütavalt pikad vahemaad terminalide vahel, seda aitaks leevendada ehk paremate logistiliste lahenduste leidmine ja rakendamine; ootajatele on sageli vähe kohti istumiseks-ootamiseks; korrustevahelised liftid on väikese mahutavusega, neid on vähe ja sellest sageli ka edasiliikumist ootavate kohvritega inimeste pikad järjekorrad; ka bürokraatiaga pole kokku hoitud jne. Paraku olid ka vene kolleegid Šeremetjevo lennujaama funktsioneerimise suhtes küllaltki kriitilised. Siiski, oli ka positiivset – personal viisaks ja abivalmis; toitlustuskohad laia ning maitsva valikuga, teenindamine korralik ja hinnad vastuvõetavad; rahavahetuskohti piisavalt; informatsioon üldiselt piisav ja operatiivne; tualettruumid puhtad jms. Siiralt loodaks, et positiivselt kogetut säilitatakse ja arendatakse ning häirivad asjaolud leiavad edaspidi paremaid lahendusi.